

SAMS utlåtande gällande språkberättelsen

Justitieministeriet
25.6.2025
Marica Nordman

SAMS tackar varmt för möjligheten att lämna utlåtande som hänför sig till justitieministeriets språkberättelse. SAMS arbetar för personer med funktionsnedsättning som talar svenska, vår målgrupp hör alltså till en minoritet inom en minoritet.

Vår målgrupp använder sig i hög utsträckning av olika tjänster i välfärdsområdena och har därmed ofta och regelbunden kontakt med dem. För personer som tillhör vår målgrupp är tillgången till service på det egna språket av särskild betydelse, då språket är en central del av både bemötande och tillgänglighet i vården och omsorgen. Vår målgrupp är dessutom ofta i en särskilt sårbar ställning.

1. Hur upplever ni att de svenskspråkiga specialomsorgstjänsterna fungerar efter social- och hälsovårdsreformen?

SAMS hänvisar till FDUVs utlåtande till justitieministeriet gällande språkberättelsen vad gäller specifikt specialomsorgen. Där vill SAMS ytterligare framföra och lyfta följande synpunkter och utvecklingsförslag.

Samarbetsavtal mellan de tvåspråkiga välfärdsområdena

De största bristerna när det gäller språkliga rättigheter inom social- och hälsovården rör försämrad **tillgången till service på svenska** och **oklara vårdstigar på svenska**. Här framträder tydliga regionala skillnader mellan välfärdsområdena, vilket kräver systematisk uppföljning och konkreta åtgärder. Tillräckliga resurser och effektivt samarbete inom den svenskspråkiga social- och hälsovården med tydligt fokus på rätten till service på svenska och välfungerande vårdstigar är avgörande för att säkerställa en ändamålsenlig och tillförlitlig service. Utmaningarna gäller bland annat tillgång till svenskspråkig personal och miljöer samt digitala tjänster.

Social- och hälsovårdsutskottet har konstaterat att tjänster för svenskspråkiga personer med funktionsnedsättning tryggas bäst när de ordnas i en så enspråkigt svenskspråkig miljö som möjligt. (ShUB 16/2021.) SAMS vill understryka att detta ofta bekräftas i praktiken. När

SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf

Helsingfors
Medelhavsgatan 14 A
00220 Helsingfors

Vasa
Wasaborgsgränden 4
65100 Vasa

samsnet.fi
facebook.com/SAMSrf
instagram.com/sams_rf

svenskspråkiga tjänster integreras med finskspråkiga, finns en påtaglig risk att den svenskspråkiga servicen urholkas eller helt försvinner. Vi ser redan nu att den svenska sakkunskapen om funktionsnedsättning i viss mån har förlorats efter reformen.

Enligt 39 § 1 mom. i lagen om organisering är tvåspråkiga välfärdsområden skyldiga att ingå ett samarbetsavtal för att trygga tillgodoseendet av de svenskspråkigas språkliga rättigheter inom social- och hälsovården.

Bestämmelsen hänger delvis samman med upplösningen av samkommunen Kårkulla, som ansvarade för den svenskspråkiga specialomsorgen, och med behovet av att säkerställa att de svenskspråkiga specialomsorgstjänsterna även i fortsättningen kan tryggas. Syftet med bestämmelsen är dock också att trygga ordnandet av andra svenskspråkiga tjänster där det har förekommit problem, och där tjänsterna kunde tryggas genom samarbete och arbetsfördelning. (RP 241/2020 rd). SAMS vill betona att ett väl fungerande samarbete och en tydlig arbetsfördelning är grundläggande för att den svenska social- och hälsovården ska fungera väl.

De specialuppdrag som i samband med social- och hälsovårdsreformen tilldelades Västra Nylands välfärdsområde och Egentliga Finlands välfärdsområde gällande den svenskspråkiga servicen har till viss del förblivit otydliga. Uppdragen har stor potential, men det samarbete som var tänkt att utvecklas kring dem har dessvärre inte fullt ut förverkligats. Det är viktigt att dessa specialuppdrag **utvärderas** i syfte att identifiera eventuella hinder för genomförandet. SAMS anser att de tvåspråkiga välfärdsområdets skyldighet att samarbeta behöver **förtydligas** och **förstärkas** dels gällande specialomsorgen, dels gällande de andra tjänsterna där det förekommit problem. Som hjälp för detta arbete finns exempelvis i Stödmaterialet för de tvåspråkiga välfärdsområdena¹. Det måste även säkras att välfärdsområdena får **tillräckliga resurser** att genomföra och utveckla de lagstadgade uppgifterna men även resurser till arbetsfördelning och annat samarbete (39 § 2 mom) behövs.

I SAMS önskar även att justitieministeriet beaktar resultaten från utvärderingen som revisionsnämnderna för Västra Nylands välfärdsområde, Vanda och Kervo välfärdsområde samt HUS sammanslutningen. I dessa utvärderingar framkommer det att det finns brister i den svenska funktionshindersservicen.

Sammanfattningsvis behöver specialuppdraget utvärderas, förtydligas och stärkas för att säkerställa att både den svenskspråkiga specialomsorgen och det övergripande servicenätet på svenska tryggas och så att det språkliga särdragen beaktas i arbetet.

¹ <https://www.kommunforbundet.fi/publikationer/2022/2145-stodmaterial-beredningen-av-de-tvasprakiga-valfardsomradena> s. 41

SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf

Helsingfors
Medelhavsgatan 14 A
00220 Helsingfors

Vasa
Wasaborgsgränden 4
65100 Vasa

samsnet.fi
facebook.com/SAMSRf
instagram.com/sams_rf

Utan uppföljning ingen likvärdig svensk service

Det är av yttersta vikt att en **systematisk uppföljning** och **kartläggning** inleds av hur den svenskspråkiga servicen inom social- och hälsovården i Finland faktiskt fungerar. För närvarande saknas tillräcklig statistik och forskning rörande den svenska servicen, vilket försvårar dess utveckling och förbättring. Därför är det nödvändigt att inrätta en nationell uppföljningsmekanism som omfattar såväl funktionshindersservicen som övriga delar av social- och hälsovården.

Detta är särskilt angeläget just nu med tanke på specialomsorgen samt annan funktionshinderservice i och med den nya funktionshinderservicelagen, som började gälla den 1.1.2025. Lagen står dessutom redan inför nya ändringar då planen är att lagens tillämpningsområde ska preciseras (STM041:00/2025²). Detta skapar stor osäkerhet för vår målgrupp. SAMS är oroad över att förändringarna kan leda till att färre personer med funktionsnedsättning får tillgång till specialanpassad service genom den nya lagen vilket kan ha påverkan även på språkfrågan.

Det kan redan nu konstateras att tolkningen av lagstiftningens inbördes företräde i vissa fall används som ett medel för resursbesparing inom välfärdsområdena. Sedan den nya lagstiftningen trädde i kraft har många välfärdsområden i allt större utsträckning börjat tillämpa den allmänna lagstiftningen som till exempel socialvårdslagstiftningen i stället för funktionshinderservicelagen. Denna utveckling är problematisk, eftersom den allmänna lagen inte alltid erbjuder tillräckligt stöd för personer med mer komplexa eller särskilda behov. SAMS uttrycker oro för att detta med tiden också kan leda till ett minskat utbud av specialiserade tjänster på svenska. Både på grund av antagandet att behovet är begränsat och som ett sätt att minska kostnader.

Denna utveckling är särskilt oroande med tanke på att det redan i dag finns välfärdsområden där tillgången till service på svenska är otillräcklig. Problemet är inte begränsat till specialomsorgen, utan berör funktionshinderservicen i sin helhet. SAMS betonar att **den svenskspråkiga funktionshinderservicen uttryckligen måste omfattas av den uppföljning som görs i anslutning till den nya lagstiftningen**. Om detta försummas riskerar tillgången till service på svenska att ytterligare försämrats, både i omfattning och kvalitet.

Sammanfattningsvis behöver den svenskspråkiga social- och hälsovården systematiskt utvärderas på nationell nivå. Där till behöver den svenskspråkiga funktionshinderservicen särskilt utvärderas när den nya funktionshinderservicelagens tillämpning utvärderas.

² <https://stm.fi/sv/projekt?tunnus=STM041:00/2025>

2. Har ni några andra kommentarer som ni vill förmedla till justitieministeriet i fråga om språkberättelsen?

SAMS önskar ytterligare framföra följande kommentarer till justitieministeriet gällande den svenskspråkiga servicen.

SAMS anser vi att det i **social- och hälsovårdsministeriet bör tillsättas en tjänst med ansvar för specifikt de svenska frågor inom social- och hälsovården**. I nuläget är det ingen som verkar ha helhetsansvaret över detta. Vilket i sin tur leder till att den svenska servicen lätt glöms bort och sakta försämras.

Enligt 17 § i grundlagen ska det allmänna tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhälleliga behov enligt lika grunder. Kravet på likabehandling gäller även social- och hälsovårdstjänster. Formellt tryggas den svenskspråkiga befolkningen rättigheter väl men det faktiska förverkligandet av de språkliga rättigheterna förverkligas inte i tillräcklig utsträckning.

Detta får allvarliga konsekvenser för personer med funktionsnedsättning. Ofta har en person i vår målgrupp behov av flera olika insatser samtidigt, och därför är det avgörande att se behoven som en helhet. Det handlar om ett samverkande nät av tjänster som tillsammans stärker individens funktionsförmåga, delaktighet och jämlikhet.

Enligt Språkbarometern 2024, som kartlägger hur språkliga rättigheter och språklig service förverkligas i Finlands tvåspråkiga kommuner, varierar tillgången till god service på det egna språket beroende på geografisk plats och huruvida invånaren tillhör språkmajoriteten eller -minoriteten. Den svenskspråkiga minoriteten rapporterar genomgående mer negativa erfarenheter, särskilt i fråga om digitala tjänster. Barometern visar att svenskspråkiga är mer missnöjda än sina finskspråkiga motsvarigheter, bland annat på grund av att digital information och e-tjänster ofta saknas på svenska eller är bristfälligt översatta. Detta riskerar att begränsa tillgången till viktig information och försvåra för svenskspråkiga att orientera sig i exempelvis det komplexa vårdssystemet.

Detta resultat syns även i SAMS individuell juridisk rådgivning som vi erbjuder till vår målgrupp och deras närstående samt bland annat professionella och alla andra med frågor som gäller funktionsnedsättning. I vår juridiska rådgivning får vi också en aktuell bild på vilka utmaningar som finns i de olika välfärdsområdena och hur servicen på svenska fungerar. För år 2025 kan vi redan se en stor ökning i antalet kontakter till vår juridiska rådgivning. Kontakterna handlar allt oftare om svårigheter att få stöd som det individuella behovet förutsätter. Språklig tillgänglighet är ofta en del av frågorna vi får in av specifikt målgruppen och deras anhöriga. Problem som

uppkommit är brister i bland annat tillgängligheten av service på svenska, likvärdig information på svenska samt brister i den digitala tillgängligheten på svenska. I den enskilda personens liv syns detta som hinder för delaktighet, maktlöshet och i värsta fall en situation där personens grund- och mänskliga rättigheter inte förverkligas.

Ett exempel på en situation där välfärdsområdena ofta har haft svårt att tillgodose behoven hos svenskspråkiga personer med funktionsnedsättning inom funktionshinderservicen är tillgången till färdtjänst. Detta beror bland annat på nya upphandlingsbeslut som lett till att många chaufförer inte längre behärskar svenska särskilt väl, eller inte alls. Detta har sin grund i att lokala taxiföretag förlorade upphandlingen till större aktörer verksamma i huvudstadsregionen³. SAMS vill understryka att de svenskspråkiga aktörerna ofta är mindre och därmed kan de inte tävla med de större aktörerna vilket ofta kan ske på bekostnad av språket.

Dylika särdrag som hänför sig till just språkfrågan borde i större mån beaktas i beslutsfattandet, och för att det ska kunna beaktas behöver någon **besitta sakkunskap om dessa särdrag** i den svenskspråkiga miljön. Vi vill påminna om att funktionshinderorganisationerna är en värdefull resurs i detta arbete⁴.

Brister i servicen för personer med psykisk ohälsa

Bristen på svenskkunnig personal utgör en betydande utmaning för välfärdsområdena, även inom tjänster som rör psykisk ohälsa. Det finns ett uttalat behov av att tillföra ytterligare resurser utöver den personal som redan i dag har förmåga att erbjuda stöd och behandling på svenska, till exempel inom ramen för terapigarantin för barn och unga.

Psykisk ohälsa och missbruk förekommer ofta samtidigt, och personer som kämpar med båda har behov av stöd och hjälp för båda. Trots detta präglas systemet fortfarande av ett uppdelande synsätt, där individer hänvisas till olika sektorer i stället för att bemötas utifrån ett helhetsperspektiv. Denna fragmentering är särskilt problematisk för den svenskspråkiga befolkningen, där resursbristen ytterligare försvårar tillgången till ändamålsenliga insatser.

SAMS understryker vikten av att välfärdsområdena **identifierar de strukturella bristerna** och **utarbetar konkreta åtgärdsplaner** för att säkerställa att ingen språkgrupp hamnar mellan stolarna.

³ Yles artikel: <https://yle.fi/a/7-10075582>

⁴ FN:s funktionshinderkonvention artikel 4 punkt 3 förpliktar medlemsstater att inkludera personer med funktionsnedsättning och deras organisationer i utformning och genomförande av lagstiftning och riktlinjer som berör dem.

SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf

Helsingfors
Medelhavsgatan 14 A
00220 Helsingfors

Vasa
Wasaborgsgränden 4
65100 Vasa

samsnet.fi
facebook.com/SAMSRf
instagram.com/sams_rf

Tolktjänster är en språkfråga

Tolktjänster är också en viktig del av den **språkliga tillgängligheten**. Ofta är tolktjänster en förutsättning för att personer med till exempel hörselnedsättning ska kunna få service på ett jämlikt sätt. Vårdförhållanden har ansvar för att ordna tolktjänster inom social- och hälsovården, exempelvis vid läkarbesök eller myndighetskontakter. Detta gäller även skrivtolkning för personer med hörselnedsättning.

Trots att lagen kräver att klienter ska kunna kommunicera på lika villkor, visar erfarenheter att detta inte alltid fungerar i praktiken. Det saknas tydliga rutiner, kunskapen om tolktjänster – särskilt skrivtolkning – är bristfällig, och tolkning på svenska uteblir ofta helt. Även här borde servicen i de tvåspråkiga vårdförhållanden förbättras eftersom det riskerar att allvarligt begränsa klienters tillgång till jämlik service och delaktighet.

Avslutningsvis vill SAMS understryka vikten av att vår oro, och vår målgrupps oro, över den svenska social- och hälsovården ställning tas på största allvar. Vi hoppas att våra utvecklingsförslag beaktas i den fortsatta beredningen och att det tas hänsyn till de olika särdragen i den svenskspråkiga miljön.

Marica Nordman

Jurist

SAMS -Samarbetsförbundet kring funktionshinder

SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf

Helsingfors
Medelhavsgatan 14 A
00220 Helsingfors

Vasa
Wasaborgsgränden 4
65100 Vasa

samsnet.fi
facebook.com/SAMSrf
instagram.com/sams_rf